Quay lui (8)

Nguyễn Thanh Bình Khoa Công nghệ Thông tin Trường đại học Bách khoa Đại học Đà Nẵng

Quay lui (backtracking)

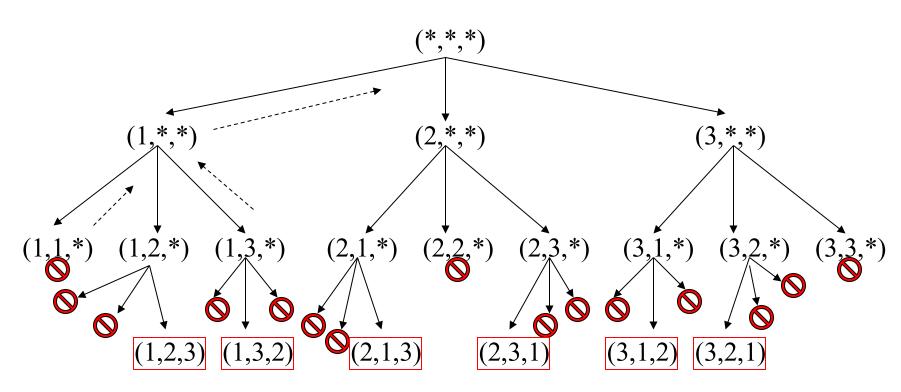
- □ Tìm kiếm vét cạn trong một không gian trạng thái của bài toán
 - Các giải pháp của bài toán được biểu diễn bởi một không gian trạng thái (cụ thể là một cây)
 - Tìm kiếm giải pháp = tìm kiếm vét cạn trên không gian trạng thái
- Thường được sử dụng để giải quyết các bài toán yêu cầu tìm kiếm các phần tử của một tập hợp thoả mãn một số ràng buộc
- Nhiều bài toán được giải quyết bởi thuật toán quay lui có dạng:
 - « Tìm tập con S của $A_1 \times A_2 \times ... \times A_n$ (A_k là một tập hợp) sao cho mỗi phần từ $s = (s_1, s_2, ..., s_n) \in S$ thoả mãn ràng buộc nào đó »
- Ví dụ
 - Tìm tất cả các hoán vị của {1,2, ..., n}
 A_k = {1,2,...,n} với ∀k
 s_i ≠ s_k với ∀i ≠ k

Ý tưởng

- Giải pháp được xây dựng từng thành phần ở mỗi bước
- Tìm kiếm vét cạn tất cả các giải pháp có thể trên cây không gian trạng thái
 - Mất nhiều thời gian thực thi
- Tỉa bớt các thành phần không đưa đến giải pháp
 - Chỉ những giải pháp từng phần có triển vọng được sử dụng
 - Giải pháp từng phần có triển vọng nếu nó có thể dẫn đến giải pháp cuối cùng, nếu không thì gọi là giải pháp không có triển vọng
 - Những giải pháp từng phần không có triển vọng sẽ bị loại bỏ
- Nếu tất cả các giá trị của một thành phần không dẫn đến một giải pháp từng phần có triển vọng thì quay lui thành phần trước và thử giá trị khác

- Giải pháp quay lui xây dựng không gian trạng thái dưới dạng cây
 - Nút gốc tương ứng với trạng thái đầu (trước khi việc tìm kiếm giải pháp bắt đầu)
 - Mỗi nút trong tương ứng với một giải pháp từng phần có triển vọng
 - Các nút lá tương ứng với hoặc giải pháp từng phần không có triển vọng hoặc giải pháp cuối cùng

- Ví dụ
 - Cây không gian trạng thái

- □ Tìm kiếm giải pháp
 - Tìm kiếm theo chiều sâu trước trên cây không gian trạng thái
 - Nếu tìm kiếm theo chiều sâu gặp một nút lá
 - thì kiểm tra giải pháp hiện tại có thoả mãn các ràng buộc hay không
 - có thể đưa thêm các điều kiện để kiểm tra một giải pháp có tối ưu không

- Các bước thiết kế thuật toán quay lui
 - 1. Chọn cách biểu diễn giải pháp
 - 2. Xây dựng các *tập A1, A2, ..., An* và xếp thứ tự để các phần tử của chúng được xử lý
 - 3. Xây dựng các điều kiện từ ràng buộc của bài toán để xác định một giải pháp từng phần có là triển vọng không, gọi là điều kiện tiếp tục
 - 4. Chọn tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng không

- □ Ví dụ: hoán vị của {1, 2, ..., n}
 - biểu diễn giải pháp
 mỗi hoán vị là một véc-tơ s=(s₁, s₂, ..., sₙ), sᵢ ≠ sⱼ với ∀i ≠ j
 - tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{1, 2, ..., n\}, mọi k$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
 - điều kiện tiếp tục
 - □ môi giải pháp từng phần s=(s₁, s₂, ..., s_k), s_i ≠ s_k với ∀i ≠ k
 - tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - $\mathbf{p} \mathbf{k} = \mathbf{n}$

Thuật toán quay lui tổng quát: đệ quy

```
quaylui-dequy (k)
begin
  if (s=(s_1, s_2, ..., s_{k-1})) là giải pháp) then xuly(s)
  else
     for j from 1 to |A<sub>k</sub>| do // thử tất cả các giá trị có thể
         s_k = a_i^k // A_k = \{a_1^k, a_2^k, ...\}
         if ((s_1, s_2, ..., s_k)) là có triển vọng) then
            quaylui-dequy (k+1) // xây dựng thành phần tiếp theo
         endif
     endfor
  endif
end
```

Thuật toán quay lui tổng quát: lặp

```
quaylui-lap(A_1, A_2, ..., A_n)
begin
  k=1; i_k=0
  while (k > 0) do
    i_k = i_k + 1
    v=false
    while (v=false and i_k \le |A_k|) do
       s_k = a^k_{ik}
       <u>if</u> ((s_1,...,s_k) là có triển vọng) <u>then</u> v=true
       else i_k = i_k + 1 endif // thử giá trị tiếp theo
    endwhile
    if (v=true) then
       <u>if</u> (s=(s1,...,sk) là giải pháp cuối cùng) <u>then</u> xuly(s)
       else k=k+1
                              // xây dựng thành phần tiếp theo
             i_k = 0
        endif
    else k=k-1 endif
                              // quay lui lại thành phần trước đó
   endwhile
end
```

Một số ứng dụng

- □ Hoán vị
- Chuỗi nhị phân
- □ Tập con
- Xếp n con hậu
- Tìm đuờng đi
- □ Xếp ba lô 0-1
- Mê cung

Hoán vi

- Bài toán
 - Tìm tất cả các hoán vị của {1,2, ..., n}
- Các bước thiết kế
 - biểu diễn giải pháp
 - □ mỗi hoán vị là một véc-tơ $s=(s_1, s_2, ..., s_n), s_i \neq s_j$ với $\forall i \neq j$
 - tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{1, 2, ..., n\}, moi k$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
 - điều kiện tiếp tục
 - □ mỗi giải pháp từng phần s=(s₁, s₂, ..., s_k), s_i ≠ s_k với ∀i ≠ k
 - tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - \mathbf{n} \mathbf{k} \mathbf{n}

Hoán vi

Thuật toán

```
hoanvi (k)
<u>begin</u>
 if (k=n+1) then print(s[1..n])
 else
   for i from 1 to n do
      s[k]=i
      if (trienvong(s[1..k])) then
        hoanvi (k+1)
      endif
   endfor
 endif
end
```

```
trienvong(s[1..k])

begin

for i from 1 to k-1 do

if (s[k]=s[i]) then

return false

endif

endfor

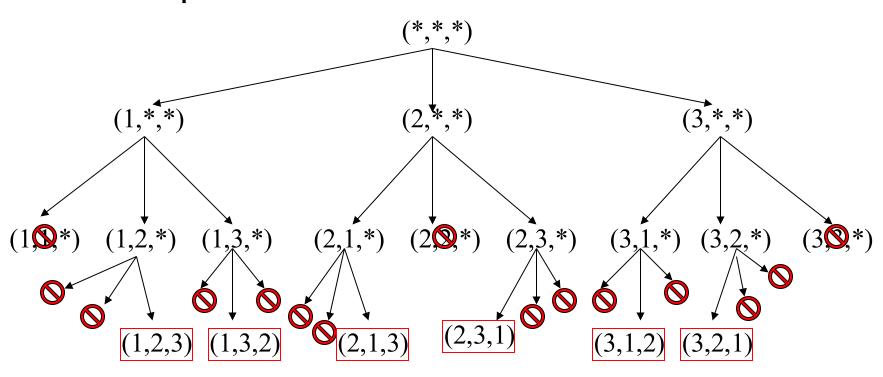
return true

end
```

sử dụng: hoanvi(1)

Hoán vi

□ Minh hoạ: n=3

- Bài toán
 - Tìm tất cả các chuỗi nhị phân có độ dài n
- Các bước thiết kế
 - biểu diễn giải pháp
 - \square mỗi chuỗi nhị phân là một véc-tơ $s=(s_1, s_2, ..., s_n)$
 - tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{0, 1\}, moi k$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
 - điều kiện tiếp tục
 - mọi giải pháp từng phần đều có triển vọng
 - tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - \mathbf{n} \mathbf{k} \mathbf{n}

■ Thuật toán

```
chuoinhiphan (k)

begin

if (k=n+1) then print(s[1..n])

else

for i from 0 to 1 do

s[k]=i

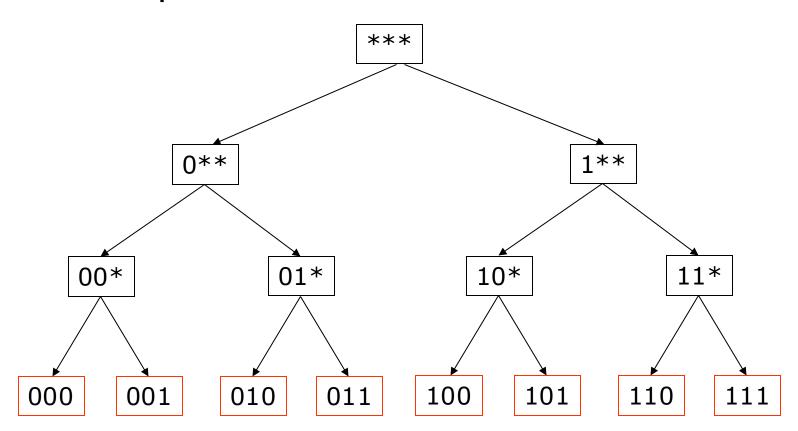
chuoinhiphan (k+1)

endfor

endif

end
```

□ Minh hoạ: n = 3

- Phân tích thuật toán
 - C(n) thời gian thực thi chuoinhiphan(n)
 - Vậy $C(n) = \begin{cases} c & \text{if } n = 0 \\ 2C(n-1) + d & \text{else} \end{cases}$
 - Bằng phương pháp thay thế, ta có C(n) = 2ⁿ(c+d) - d
 - Vậy $C(n) = O(2^n)$
 - Thuật toán tối ưu, vì có 2ⁿ chuỗi nhị phân có độ dài bằng n
 - Không cần bước tỉa bớt các giải pháp thành phần

Tập con

- Bài toán
 - Cho tập hợp A={a₁,a₂,...,a_n}, hãy sinh ra tất cả các tập con của A
- Các bước thiết kế
 - biểu diễn giải pháp
 - nỗi tập hợp con được biểu diễn bởi một véc-tơ $s=(s_1, s_2, ..., s_n)$, nếu $s_i=1$ thì a_i thuộc $s_i=0$ thì ngược lại
 - tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{0, 1\}, \text{ moi } k$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
 - điều kiện tiếp tục
 - □ giải pháp từng phần $s=(s_1, s_2, ..., s_k)$ có ít hơn n phần tử, hay $k \le n$
 - tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - \mathbf{n} $\mathbf{k} = \mathbf{n}$

Tập con

Thuật toán

```
tapcon (k)

<u>begin</u>

<u>if</u> (k-1=n) <u>then</u>

print (s[1..k-1])

<u>else</u>

s[k]=0; tapcon (k+1)

s[k]=1; tapcon (k+1)

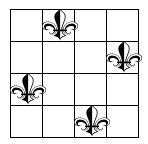
<u>endif</u>

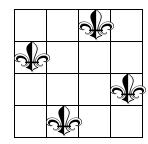
<u>end</u>
```

- Tại sao không có hàm trienvong kiểm tra điều kiện tiếp tuc ?
- Chỉnh sửa thuật toán để tạo ra tất cả các tập hợp con của A có đúng m phần tử (m<n)

■ Bài toán

- Tìm tất cả các khả năng xếp n con hậu trên một bàn cờ có nxn ô sao cho các con hậu không tấn công nhau, nghĩa là
 - mỗi *hàng* chỉ chứa một con hậu
 - mỗi *cột* chỉ chứa một con hậu
 - mỗi đường chéo chỉ chứa một con hậu
- Ví dụ
 - □ n=3: không tồn tại giải pháp
 - □ n=4: có hai giải pháp
 - □ n=8: có 92 giải pháp

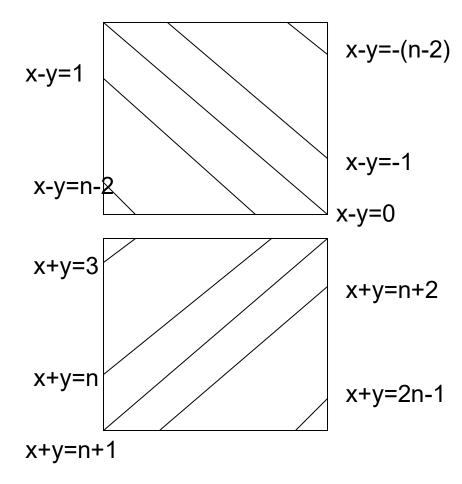
Các bước thiết kế

- biểu diễn giải pháp
 - giả sử con hậu k được đặt trên hàng k, như thế đối với mỗi con hậu chỉ cần mô tả cột chứa nó. Khi đó giải pháp được biểu diễn bởi véc-tơ $s=(s_1, s_2, ..., s_n)$ với $s_k=cột$ mà con hậu k được đặt trên đó
- tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{1,...,n\}, moi k$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
- điều kiện tiếp tục
 - giải pháp từng phần s=(s₁, s₂, ..., s_k) phải thoả mãn ràng buộc bài toán (mỗi hàng/cột/đường chéo chỉ chứa đúng một con hậu)
- tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - \mathbf{n} \mathbf{k} \mathbf{n}

- □ Điều kiện tiếp tục (1)
 - giải pháp từng phần s=(s₁, s₂, ..., s_k) phải thoả mãn ràng buộc bài toán (mỗi hàng/cột/đường chéo chỉ chứa đúng một con hậu)
 - mỗi hàng chứa đúng một con hậu: điều này luôn đúng do cách biểu diễn giải pháp
 - mỗi cột chứa đúng một con hậu: s_i≠s_k với mọi i≠k. Chỉ cần kiểm tra s_k≠s_i với mọi i≤k-1
 - Mỗi đường chéo chỉ chứa một con hậu: |j-i|≠|s_j-s_i| với mọi i≠j. Chỉ cần kiểm tra |k-i|≠|s_k-s_i| với mọi i≤k-1
 - □ Tại sao ?

□ Điều kiện tiếp tục (2)

Hai con hậu i và j ở trên cùng một đường chéo nếu: i-s_i = j-s_j hay j-i = s_j-s_i hoặc i+s_i = j+s_j hay j-i = s_i-s_j nghĩa là: |j-i| = |s_i-s_i|

Thuật toán

```
xephau (k)
<u>begin</u>
  if (k=n+1) then
    print(s[1..n])
  else
    for i from 1 to n do
      s[k]=i
      if (trienvong(s[1..k])) then
         xephau(k+1)
      endif
    endfor
  endif
end
```

```
trienvong(s[1..k])

begin

for i from 1 to k-1 do

if (s[k]=s[i] or |i-k|=|s[i]-s[k]|)

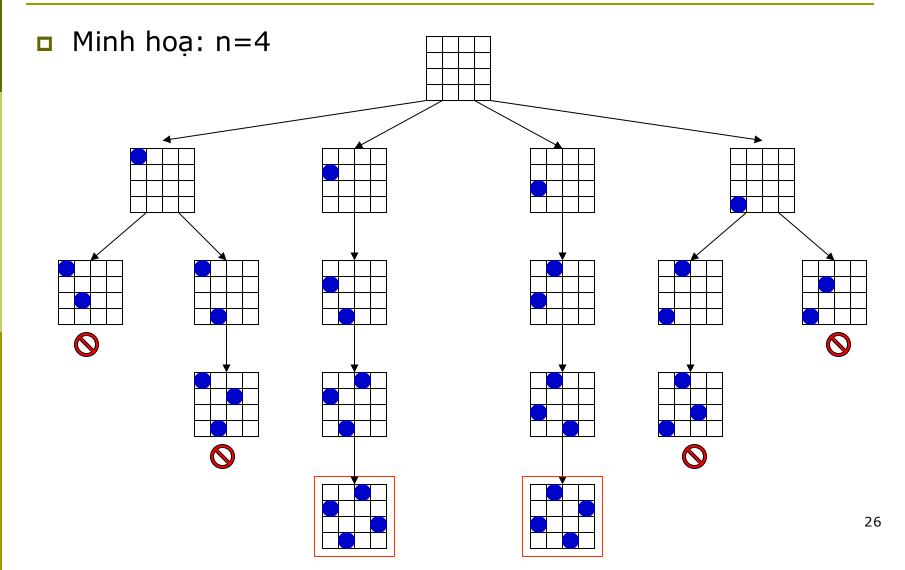
then return false

endif

endfor

return true

end
```


■ Nhận xét

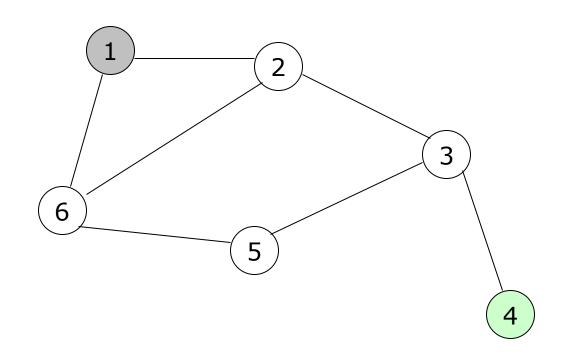
- Với n=4
 - Nếu sử dụng kỹ thuật tỉa bớt chỉ có 2 giải pháp cuối cùng được xét
 - Nếu không sử dụng kỹ thuật tỉa bớt, nghĩa là tìm tất cả các khả năng đặt n con hậu trên bàn cờ, sau đó kiểm tra xem mỗi khả năng có hợp lệ không.

Có $C_n^{n^2}$ khả năng Với n = 4, có 1820 khả năng

Như vậy, kỹ thuật tỉa bớt của thuật toán quay lui tiết kiệm rất lớn thời gian thực thi

Bài toán

 Cho tập hợp n thành phố, có một mạng lưới giao thông nối các thành phố này. Tìm tất cả các đường đi nối hai thành phố cho trước sao cho không đi qua một thành phố nào hai lần

Đi từ 1 đến 4

$$1\rightarrow2\rightarrow3\rightarrow4$$

$$1 \rightarrow 2 \rightarrow 6 \rightarrow 5 \rightarrow 3 \rightarrow 4$$

$$1\rightarrow 6\rightarrow 2\rightarrow 3\rightarrow 4$$

$$1\rightarrow 6\rightarrow 5\rightarrow 3\rightarrow 4$$

Phân tích bài toán

 Giả sử mạng lưới giao thông nối các thành phố được mô tả bởi ma trận C[1..n,1..n]

$$C[i,j] = \begin{cases} 0 & \text{n\'eu không tồn tại đường đi trực tiếp giữa i và j} \\ 1 & \text{n\'eu tồn tại đường đi trực tiếp giữa i và j} \end{cases}$$

- Tìm tất cả các đường đi s=(s₁,s₂,...,s_m), s_k trong {1,...,n} chỉ ra thành phố đi đến ở bước k sao cho
 - s₁ là thành phố xuất phát
 - s_m là thành phố đích
 - $C[s_{i-1},s_i] = 1$ (tồn tại đường đi nối trực tiếp giữa hai thành phố s_{i-1} và s_i)
 - $s_i \neq s_j$ với mọi $i \neq j$ (một thành phố không được đi qua hai lần)

Các bước thiết kế

- biểu diễn giải pháp
 - □ giải pháp được biểu diễn bởi véc-tơ s=(s₁, s₂, ..., s_m) với s_k thành phố đi đến ở bước k
- tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{1,...,n\}, \text{ mọi k}$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
- điều kiện tiếp tục
 - □ giải pháp từng phần $s=(s_1, s_2, ..., s_k)$ phải thoả mãn: $s_i \neq s_k$ với mọi i trong $\{1,...,k-1\}$ $C[s_{k-1},s_k]=1$
- tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - $\mathbf{s}_{k} = \text{thành phố đích}$

Thuật toán

```
duongdi (k)
begin
 if (s[k-1]=thành phố đích) then
    print(s[1..k-1])
 else
   for j from 1 to n do
     s[k]=i
     <u>if</u> (trienvong(s[1..k])) <u>then</u>
       duongdi (k+1)
     endif
   endfor
 endif
end
```

```
trienvong(s[1..k])
<u>begin</u>
  if (C[s[k-1],s[k]] = 0) then
     return false
  endif
  for i from 1 to k-1 do
     <u>if</u> (s[i]=s[k]) <u>then</u>
        return false
     endif
   endfor
   return true
end
```

```
s_1 = thành phố xuất phát duongdi(2)
```

- Bài toán
 - Có n đồ vật có trọng lượng w₁,...,w_n và giá trị tương ứng v₁, ..., v_n. Xếp các đồ vật vào ba lô có sức chứa W sao cho tổng giá trị lớn nhất
- Thuật toán quay lui liệt kê tất cả các giải pháp có thể hoặc giải pháp đầu tiên tìm thấy
- □ Bài toán xếp ba lô 0-1 cần một giải pháp tối ưu
 - Khi tìm được một giải pháp, thì so sánh với giải pháp trước đó để xác định giải pháp tốt hơn
 - Cuối cùng, tìm được giải pháp tốt nhất

- Các bước thiết kế
 - biểu diễn giải pháp
 - giải pháp được biểu diễn bởi véc-tơ s=(s₁, s₂, ..., s_n) với nếu s_i
 1 thì đồ vật i được chọn, s_i = 0 ngược lại thì không
 - tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{1,0\}, \text{ mọi k}$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
 - điều kiện tiếp tục
 - tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - □ k = n

$$\sum_{i=1}^{k} s_i w_i \le W$$

 So sánh giải pháp với giải pháp trước đó, lưu lại giải pháp có tổng giá trị lớn nhất

■ Thuật toán

giatri-totnhat được khởi gán bằng 0

```
xepbalo (k)
<u>begin</u>
   if (k-1 = n) then
      \underline{\text{if}} \left( \sum_{i=1}^{n} s_i w_i \leq W \right) \underline{\text{then}}
         qiatri = \sum_{i=1}^{n} S_i v_i
         if (giatri > giatri-totnhat) then
            giatri-totnhat=giatri
            giaphap-totnhat=\{s_1, s_2, ..., s_n\}
         endif
      <u>endif</u>
   else
     s[k] = 0; xepbalo (k+1)
     s[k] = 1; xepbalo (k+1)
   endif
end
```

Chọn giải pháp tốt hơn

- □ Cải tiến thuật toán (1)
 - Tỉa bớt các lời gọi đệ quy không bao giờ cho giải pháp
 - Chỉnh lại điều kiện tiếp tục
 - diều kiện tiếp tục
 - giải pháp từng phần s=(s₁, s₂, ..., sk) phải thoả mãn: k≤n

$$\sum_{i=1}^{k} s_i w_i \le W$$

Cải tiến thuật toán (2)

Tia bớtCó thể thay bằng hàm triển vong

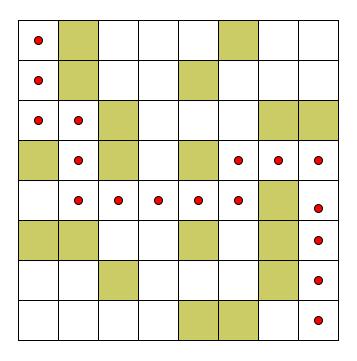
```
xepbalo (k)
begin
  if(k-1 = n) then
     giatri = \sum_{i=1}^{n} s_i v_i
     if (giatri > giatri-totnhat) then
        giatri-totnhat=giatri
         giaphap-totnhat=\{s_1, s_2, ..., s_n\}
     endif
  else
     s[k] = 0; xepbalo (k+1)
     if (\sum_{i=1}^{\kappa} s_i w_i \leq W) then
        s[k] = 1; xepbalo (k+1)
     endif
  endif
end
```

Thuật toán đơn giản hơn

```
xepbalo (k, W)
begin
  if(k-1 = n) then
    giatri = \sum_{i=1}^{n} s_i v_i
    if (giatri > giatri-totnhat) then
        giatri-totnhat=giatri
        giaphap-totnhat=\{s_1, s_2, ..., s_n\}
    endif
  else
    s[k] = 0; xepbalo (k+1, W)
    if (W \ge w_k) then
        s[k] = 1; xepbalo (k+1, W-w_k)
    endif
  endif
end
```

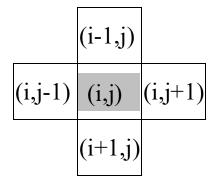
Bài toán

 Giả sử một mê cung được định nghĩa là một lưới có nxn ô. Tìm đường đi trong mê cung xuất phát từ ô (1,1) đến ô (n,n)

Chỉ có thể đi qua những ô rỗng

Từ một ô (i,j) có thể đến được một trong các ô: (i-1,j), (i+1,j), (i,j-1), (i, j+1)

- Phân tích bài toán

 - Tìm một đường đi s=(s₁,s₂,...,s_m), s_k trong {1,...,n}x{1,...,n} chỉ ra chỉ số tương ứng ô đi đến ở bước k sao cho
 - s_1 là ô xuất phát (1,1)
 - s_m là ô đích (n,n)
 - s_k≠s_q với mọi k≠q (mỗi ô chỉ đi qua một lần)
 - $M(s_k) = 0$ (ô được đi đến phải rỗng)
 - s_{k-1} và s_k là các ô kề nhau

Các bước thiết kế

- biểu diễn giải pháp
 - □ giải pháp được biểu diễn bởi véc-tơ $s=(s_1, s_2, ..., s_m)$ với s_k \hat{o} đi đến ở bước k
- tập A₁, A₂, ..., A_n và thứ tự các phần tử
 - $A_k = \{1,...,n\} x \{1,...,n\}, mọi k$
 - các phần tử sẽ được xử lý tăng dần
- điều kiện tiếp tục
 - □ giải pháp từng phần $s=(s_1, s_2, ..., s_k)$ phải thoả mãn: $s_k \neq s_q$ với mọi q trong $\{1,...,k-1\}$ $M(s_k) = 0$
 - s_{k-1} và s_k là các ô kề nhau
- tiêu chí để xác định một giải pháp từng phần có là giải pháp cuối cùng
 - s_k là ô đích (n,n)

Thuật toán (1)

```
mecung (k)
begin
  <u>if</u> (s[k-1]=(n,n)) <u>then</u> print (s[1..k-1])
  else
    s[k].i=s[k-1].i-1; s[k].j=s[k-1].j // đi lên
    if (trienvong(s[1..k])) then mecung(k+1) endif
    s[k].i=s[k-1].i+1; s[k].j=s[k-1].j // di xuống
    if (trienvong(s[1..k])) then mecung(k+1) endif
    s[k].i=s[k-1].i; s[k].j=s[k-1].j-1 // qua trái
    if (trienvong(s[1..k])) then mecung(k+1) endif
    s[k].i=s[k-1].i; s[k].j=s[k-1].j+1 // qua phái
    <u>if</u> (trienvong(s[1..k])) <u>then</u> mecung(k+1) <u>endif</u>
    endif
end
```

Thuật toán (2)

```
trienvong (s[1..k])
<u>begin</u>
  if (s[k].i<1 \text{ or } s[k].i>n \text{ or } s[k].j<1 \text{ or } s[k].j>n) then
      return false // ô ngoài mê cung
  endif
  if (M[s[k].i,s[k].j]=1) then return false endif
  for q from 1 to k-1 do
     <u>if</u> (s[k].i=s[q].i and s[k].j=s[q].j) <u>then</u> <u>return</u> false <u>endif</u>
  endfor
  return true
end
```

Sử dụng:
$$s[1] = (1,1)$$
 mecung(2)

Bài tập

1. Mê cung

Tìm đường đi ngắn nhất trong mê cung.

2. Tổng tập con

Cho tập S gồm n số nguyên, tìm tất cả các tập con của S sao cho tổng các phần tử của nó bằng đúng W (W>0).

3. Chu trình Hamilton

Chu trình Hamilton là một chu trình trong đồ thị vô hướng đi qua mỗi đỉnh đúng một lần và quay lại đỉnh xuất phát. Xác định tất cả các chu trình Hamilton trong một đồ thị vô hướng.

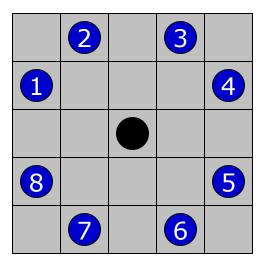
4. Tô màu bản đồ

Cho bản đồ gồm n nước. Hãy tìm cách tô màu bản đồ sử dụng m ≥ 4 màu sao cho hai nước láng giềng bất kỳ có màu khác nhau

Bài tập

- 5. Ngựa đi tuần
 - Xuất phát từ một ô bất kỳ trên bàn cờ 8x8 ô, tìm cách đi con ngựa qua tất cả các ô trên bàn cờ.

Luật di chuyển của con ngựa

Từ ô hiện hành có thể di chuyển đến 8 ô khác nhau.